

גזירת שחיקת סממנין

א. שו"ת ציין אליעזר חלק ח סימן טו - קונ' משיבת נפש פרק טו

(ד) ולפי ההסבר האמור בדעת הרמב"ם הטור והשו"ע שיוצא לנו עפ"י ד"הט"ז [שכת:כה], דאסור לטפל אפי' בדרך שאין בה שחיקה, אם יש אפשרות גם לטפל דרך שחיקה], צריך להיות איפוא הדין בזמנינו שישנם רפואות כאלה לסוגי מחלות שאדם פרטי לא יוכל בשום פנים להכניס ולעשותם, דלסוג מחלה כזאת שאין תרופה לה כי אם מסוגי התרופות שאדם פרטי לא יוכל בשום פנים לעשותם דאזי מותר לו שפיר לקחתם בשבת במקום צערא בהיות שאין שייכות רפואה למחלה זאת ע"י שחיקת סמנים כלל, וא"כ לא הוי זה בכלל הגזירה.

ואפילו אם המצא ימצא סוג בני אדם של מיעוטא דמיעוטא שמחזיקים בתועלת עשיית תרופה שטעונה שחיקת סממנים גם לסוג מחלה האמורה, וגם מכינים אותה בעת לצורך, מ"מ י"ל דאפילו הכי עלינו ללכת בזה אחרי רובא דעלמא. וחילי דידי בזה ממה שראיתי בספר קרית מלך רב על הרמב"ם בפ"ב מה' שבת ה"י... ודוחק לחלק בזה בין כשלוקחים תרופה שלא שייך בה כלל שחיקת סמנים לבין כשלוקחים תרופה שכן יש בזה שחיקת סמנים אבל היא נעשית בבתי החרושת ורק אדם פרטי אינו יכול להכניס, דמאי שנא, דזיל בתר טעמא, בהיות דאצל החולה ואצל כל אדם פרטי אחר אין דרך שיבואו בזה לידי שחיקה.

וראיתי בספרים קצות השלחן ח"ז סי' קל"ד בבדי השלחן אות ז' וש"ת עולת נח סי' ג' שדנים ג"כ לומר שלא יהא שייך בזמן הזה גזירת סממנים, אבל המה דנים בדרך כלל ובאים עלה מכח טעם דבטל הטעם, וממילא מעוררים מה שיש לדון דאעפ"י שבטל הטעם לא בטלה הגזירה, עיין בדבריהם באריכות. אבל לפי דברינו האמורים יוצא שבכל כהאי גוונא גם מתחילה לא גזרו.

ובאופן כללי קשה לדון להתיר בזה"ז כי רבו עוד רבו בקרב העדות השונות שמשמשים גם בתרופות ביתיות שעורכין אותן בעצמם באופן שקיים שפיר טעם הגזירה של שחיקת סממנים. ועוד זאת דהרי נותנים תרופות גם באבקות ובזה הרי אסור לערבו במים ולעשות בלילתו עבה וי"א דדבר שאינו בר גיבול משנתן מים חיים, וכדמזהיר על כך הח"א בכלל ס"ט סעי' י"א ע"ש, וא"כ י"ל דזהו ג"כ בכלל הגזירה. באופן שלא בטל גם הטעם.

ב. תוספות מסכת ביצה דף ל עמוד א "תנן"

פרש"י שמא יתקן כלי שיר ומיהו לדידן שרי דדוקא בימיהן שהיו בקיאים לעשות כלי שיר שייך למגזר אבל לדידן אין אנו בקיאים לעשות כלי שיר ולא שייך למגזר.

ג. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלט:ג.

אין מטפחין להכות כף אל כף, ולא מספקין להכות כף על ירך, ולא מרקדין, גזירה שמא יתקן כלי שיר... הגה: והא דמספקין ומרקדין האידנא ולא מחינן בהו משום דמוטב שיהיו שוגגין וכו'. וי"א דבזמן הזה הכל שרי, דאין אנו בקיאים בעשיית כלי שיר וליכא למגזר שמא יתקן כלי שיר דמלתא דלא שכיח הוא ואפשר שעל זה נהגו להקל בכל (תוספות סוף פרק המביא כדי יין).

ד. שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - אורח חיים סימן מט (ליסוע בספינה למקום מנין)

ומ"ש אתה שאין שכיח עתה לעשות חבית של שייטין יש מקום בזה לסברת התוס' במס' ביצה דף ל' ע"א בד"ה תנן אין מטפחין וכו' שכתבו פירש"י משום שמא יתקן כלי שיר. ומיהו לדידן שרי דאין אנו בקיאים לעשות כלי שירים ולא שייך למגזר. ואמנם אין סברא זו מוסכמת. ועיין בבית יוסף סימן של"ט ורמ"א בסעיף ג' בהג"ה ג"כ לא החליט אם הוא משום מוטב שיהיו שוגגין או משום שסומכין על סברת התוס'. גם ע"פ הגהת אשר"י בריש פ"ה דביצה שכתב בד"ה כל משמיעי קול וכו' ונכרי המנגן בכלי שיר בנישואין שרי ואפילו אם ישראל אומר לו עכ"ל ה' מקום להתיר לעבור במעבורת ע"י נכרי המשיטו ואפי' אם ישראל אומר לו אם הוא לצורך מצוה.

ה. שו"ת הרא"ש כלל ב סימן ח

בזמן הזה, שאין לנו תכלת ואין לנו היתר כלאים בציצית כלל, לא שייך למגזר [נגד בגד פשתן של ד' כנפות עם חוטי פשתן] כלל, דלא שייך לדמותו לדבר שנאסר במנין, דאין לו היתר אלא ע"י ב"ד הגדול ממנו בחכמה ובמנין. דכיון שטעם האיסור ידוע [שמא ישים בה קלא אילן בצמר], אם נתבטל הטעם בטל האיסור ממילא. דלא דמי... ללך אמור להם שובו לאהליכם... בשובו לכם לאהליכם, לא משמע מתוך הפסוק זמן, להתיר זמן התשמיש, אם לא שפירש: במשך היובל המה יעלו בהר. דהכי משמע פירוש דקרא: היו נכונים לשלשת ימים, לקבל התורה, אל תגשו אל אשה; ולא נקבע זמן לאותה פרישה. אלא שהסברא נותנת, כיון דבשביל קבלת התורה נאסרו בתשמיש, כשנתנה התורה יהיו מותרין... אבל בנדון זה, אין כאן תקנה, אלא ב"ש אוסרין משום גזירה; וכיון דהשתא לא שייכא הך גזירה, שרי ממילא. כל זה דקדקתי שלא לאסור לבני הארץ הזאת טלית של פשתן.